Излази три пут на недељу: Уторником, Четвртком и Суботом.
Стаје у Србији: на годину 120., гр., на 6 месеци 60 гр., на 3 месеца 30 гр., ч.; а у Аустрији: на годину 12 фор. без штемпларине, а са штемпларином 15 фор.

ВИДОВ ДАН

За огласе плаћа се по 2 гр. врсте за три пута.
Ненаплаћена писма примају се само од дописника и шиљу се на редакцију; а пренумерацију у наплаћеном писму прима администрација. Рукописи се не враћају.

БРОЈ 17. У СУБОТУ, 12. ФЕБРУАРА 1866. ГОДИНА VI.

У БЕОГРАДУ, 12. ФЕБРУАРА.

Ниже саопштавамо бееду, коју је у дому народних заступника на пештанском сабору говорио г. Светозар Милутиновић о оном месту предложене адресе, где је реч о питању народности, а у исто доба на свом месту и нешто из беседе, коју је г. Адолф Добрански говорио о истој ствари. Догађаји у сабору претекоше нас на тај начин у намери нашој да од своје стране кажемо штогод о том преважном питању; задржавамо дакле да у другом листу разложимо своје мисли.

У беседи г. Милутиновића налазимо истине, којима смо и сами вавек испуњени били и које не престајасмо никад проглашавати. Цел је свакој држави да обезбеди себи будућност, али се та цел постићи даје само средствима сходним која јој потпуно одговарају. Угарској су држави та средства у правичном задовољењу свију њезиних народности: што би се год чинило на другом путу, све је узадуд, и жали Боже оне муке која би се око тога полагала, јер велике цели постићи не може. Сједињење свију народности под круном св. Стевана на пољу народне равноправности — тим јединим може се угарској слободи и угарском праву подићи тврдиња, у коју нико на свету није кадар продрети нити је освојити. Ту истину губити из вида значи колико и земљи услове државне екзистенције бацити у море као некакав излишан терет; али шта ће онда најлепши устав у Европи заклонити од властољубивости и апсолутизма? И може ли зар смањена снага више шта урадити него вишекратно помножена и увеличана?

Право дакле има г. Милутиновић што каже, да ће се Угарска у свима опасностима, које би будућност произвести могла, сачувати неприкосновена, ако „домаће ствари своје уреди рационално“, да — и неки догађаји, као н. пр. коначно решење источнога питања, могу послужити на „благо и срећу отаџбине“. Оваково што, за чим доиста теже сви угарски патриоти, даје се постићи само тесном свезом међу народима угарским, а то је последак велик, до кога се не може доћи никаквом другом свезом, а још најмање оном, која би се скопчала „с германском цивилизаторском стихијом“ (као што рече гроф Бетлен). Угарска је Симсон с косом у љубави свих њезиних народа; а Симсон без косе је поништена ова љубав и место ње узет сумњив пријатељ, који од векова држи отворена уста да државу прогута...

Излишно је пак потврђивати да се угарски устав оживотворити може само равноправношћу међу народностима, јер „што народности траже, то баш из устава проистиче“ — каже праведно г. Милутиновић.

Г. Деак у адреси својој не именује ни коју народност, и у опште изражава се о томе тако, „као да оне не спадају међу факторе сабора, и као да је јединству државе на шкоду, кад би се народности назвале својим именом“, зачуђен вели поштовани г. Милутиновић, па се и ми с њиме заједно томе чудимо. Или зар је велики зналац угарскога права и угарских интереса изгубио из вида да народности имају права на народну равноправност и да из те равноправности могу земљи произаћи големе унутрашње користи? Ми не ћемо то да верујемо. Јер баш пријем, којим је беседа Милутиновићева предусретнута у сабору, даје нам основа надати се, да ће се по круговима мађарским као што ваља разумети ово право и ова корист. Као што је сама ствар постала природном потребом, тако и природна потреба изискује да се она задовољи, — то се већ не да одрицати, а кад би се задовољење исто сузило на индивидуалну равноправност, од тога нема народима никакве фајде нити ће то кога задовољити, по томе и са свим је недостаточно.

И поштовани г. Добрански говораше у овом смислу, само што се ослањао више на позитивне прописе закона. На велику му част служи што је и ту страну питања открио јасно. Што се искључиво износи израз: „мађарски народ“, на сваки начин је неправедно и не одговара цели.

Из свију наведених разлога придружујемо се току мисли и начелима како г. Милутиновића тако и г. Добранскога, и мило нам је што беседама њиховим можемо дати места у нашем листу. Што је Добранки рекао о ствари, о којој је реч, наћи ће читаоци на месту, где извештавамо о раду сабора, а Милутиновићеву беседу ево стављамо одмах овде:

Поштовани саборе! Предложена адреса држи се правне непрекидности. По моме мишљењу свакој идеји, па наравно и томе, у колико ће се простирати сила земаске организације, која има да осигура уставни живот државни и његов напредак, мерило је у интересу државном: због тога се и овај нема подчинити правној непрекидности, него правна непрекидност ваља да се подчини интересу државном, због тога и утицај његов важи практички само дотле, док срећа отаџбине не наложи штогод друго. У овом смислу је и предложена адреса применила питање од превелике важности. и у том смислу ја се придружујем адреси. У адреси је даље споменуто да је повод нашему сабору: да срећнију будућност удеси нашој отаџбини; а извршење овога тешког задатка претпоставља заједничко саделање сабора и владаоца, и различитих народа у земљи међу собом, испуњених узајамним поверењем; а ово се само тако постићи може, ако се поред срећнога решења наших државноправних питања има на уму и решење осталих питања уставности. Једно између такових питање је народности, а ово је у погледу наше отаџбине на сваки начин питање живота. С тога је дошло сад време, где познавши точно одношаје и факторе нашој отаџбини не смемо при уређивању њеном било овог или оног фактора изоставити из рачуна. Народности не траже ништа, што би наш устав у погибију доводило, та што год траже све истиче баш из самога устава нашег. С тога кад се не би учинило што оне захтевају, то би значило толико исто као да се на пољу народности не дозвољавају благодети уставне. Кад бисмо остали у оваком променљивом положају, устав наш не би нам давао оних гарантија, које би садржавале у себи залогу за уставни и законити положај наше отаџбине. Поштовани дом зна врло добро, за што је искуство оно, што га о саветовањима за ових последњих дана прилику имадох прибрати, задало мени ову не малу бригу. (Чујмо!)

С радошћу сам чуо и видео где одличити наши заступнички другови изађоше да се боре за самосталност и независност драге наше отаџбине, којом приликом и многи не пропустише изразити симпатије за овај или онај народ под круном св. Стевана: али не чух да су се сетили оних народности, које од овог сабора, који има отаџбину да уреди, изгледају себи успокојења, ма да су за цело и оне позване да бране и чувају големо благо.

Гдекоји жељаше да се с вишега политичког гледишта стави штогод у адресу за ствар пољску; гдекоји траже залогу нашој самосталности не у заједници материјалних и умних интереса, која би се имала основати међу народима у нашој земљи, него представљају да би нам ваљало скопчати савез са залајтанским племеном германским, све и да не би било прагматичке санкције: јер отаџбини нашој због јужних и северних Словена, који на границама нашим станују, грози погибија кад се стане решавати источно питање. По моме мишљењу несрећна је то земља и несрећан је то народ, који би једнако са стране морао да изгледа помоћи и потпоре па да сачува своју самосталност (Бурно допадање.), и такав народ нема будућности да би му се за њу могло завидети. (Допадање.) Прагматичка санкција пак може доиста да даде гарантије да се та уображена погибија одврати; а да би прагматичка сакција имала неодољиве снаге, потребно је да с једну страну земље, што нераздељиво и нераздвојно стоје под једним владаоцем, рационално уреде међу собом своје заједничке послове, а с другу свака поједина своје сопствене, домаће одношаје. Буде ли то, онда се Угарска нема бојати источне катастрафе, та она је баш и позвана да са својим краљем врши у њој пресудан утицај (Допадање.), и то тако, да последак источног питања, које има да се реши, с међународног гледишта послужи срећи и благу наше отаџбине. Угарској је најпоузданији и најбољи савезник устав, уређен по начелима демократским (Живо допадање.), јер задовољивши на тај начин интересе свима народностима биће довољно јака да се с успехом одупре свакој сили и сваком нападању а тиме и потпомогне да се монархији утврди положај велике силе.

У адреси као да се питање народности највише своди на индивидуалну једнакост у праву и жалити ваља што речи о томе: „Ми не ћемо заборавити, да су житељи Угарске који не говоре мађарски, такође грађани угарски, и с искреном готовошћу утврдићемо законом све, што у овом погледу изискују интереси њихови и општи интерес отаџбине“ — могу повода дати тумачењу, као да они не спадају међу факторе овога поштованог дома (Беседнику се противоречи.) и као да би јединству земље било на шкоду, кад би се те народности назвале по своме сопственом имену, где ипак, не сматрајући што у законима нашим има чланака који за то говоре, у другој се адреси од 1861 изреком споменула народност српска. Но поред свега тога ја сам уверен, да се у своје време не ће забацити ни праведна захтевања народности српске (Допадање.), а неодлажни задатак треба да нам буде да се и за ову као и за остале народности израде дотични предлози закона. (Допадање.) Почешће слушах како су неки увртили себи у главу мисао, којом ил' себе варају ил' хоће друге да преваре, као да тежње оне, којима се иде на то да се задовоље народни интереси, не проистичу из слободног духа и осећања, него су мајсторски изведено дело неке реакције.

За такве незване апостоле можемо поуздано казати, да не познају одношаје земаљске, и да својим наопачким потврђивањем, својим врећањем осећања народности служе стану реакционарном, јер потхрањујући незадовољство може реакција да се размеће како јој је воља.

С тога сви ови, који сеју семе неслоге, природни су савезници реакције. (Живо одобравање.) Што се народности пробудише па чезну да се развију, то није дело реакције, него је то неопходна потреба садашњега слободоумног времена, и питам по којој се логици може једноме у грех уписивати што се у другога сматра као грађанска врлина? С тога мислим да ће садашње законодавство при решавању питања народности поћи путем, који му означују најсветији интереси земаљски, а тај не може ни који други бити до да се народностима испуне праведна захтевања.

ЈУГОИСТОЧНИ НАРОДИ ЕВРОПСКИ И ЊИНА БУДУЋНОСТ.

IV.

На реду нам је да кажемо штогод о Јелинима.

По статистици од год. 1865 данас Јелина има у свему до 4 милиона, а у Грчкој (с јонским острвима) милион и 22 хиљаде душа. *)

Као што видимо, племенити овај народ, који заступа особито племе, историјом је последњих пет векова здраво осакаћен. Јер чини нам се да је Јелина пре него што паде Византија морало далеко више бити. Судбина је доиста горко по-

*) Vergleichende Statittik von Europa од Хаузнера стр. 44.

разила ове потомке народа једног, који толико заслужује да се љуби и поштује!

Но ма како да је по броју житељства малена држава јелинска, опет зато има она велик позив и довољна средства да га изврши. Јелада је земља лепа, клима јој је блага те тако потпомаже да у земљи могу успевати многоразлични производи; има приморја и пристаништа таква, да се обилата трговина може да води. Народ још већма овим природним одношајима подиже вредност својим драгоценим својствима: Јелин је даровит, душевним животом пружа се далеко, кад треба уме да покаже енергију воље, с племенитошћу чезне за вишим идеалима, где ваља веру и народност бранити — ту је храбар као лав и одрешит до крајњости, хитар је — али се уме уздићи и до чисте мудрости, способан је врло да се изобрази и љуби цивилизацију.

До сада, т. ј. од славнога ослобођења, Јелини се нису служили овим својствима својим као што би ваљало. Свеопшта слога први је услов да свеопште добро приноси плода, а докле год слоге нема, ово је добро мртав капитал, од кога нема никакве користи. Јелини на жалост још нису уважили речи свога бившег президента и првога просвећеног патриота Каподистрије, који им још с обала женефског језера говораше: „Браћо моја — ваља да сте сложни, ако сте добру свом ради. Ствар је ваша задобила симпатије у народа, али ће вам те симпатије сачувати само ваша слога. Само тим путем идући, имаћете заштите у силних и моћних и народ ћете свој спасти.“ *)

Великим раздором међу државним грађанима до сад се јако сметало државном развитку на Јелади. Ми ћемо последњи бити, који би устали да се умртви слободни покрет партаја, да се збришу различита гдедишта; нама је само једно свето: слобода и величина отаџбине, — путови, којима се до тог долази, могу бити различити. Докле год Јелини слободу и величину отаџбине не мећу на коцку, нема им се ништа замерити што се у мишљењима својим држе различитог правца; али ствари нам показаше, да различитост ова иде у Јелади мало подалеко, па отуда прети погибија најсветијим народним интересима. Ту би ваљало Јелини да стану па једно другом руку пруже.

Али није нам намера да овде говоримо о унутрашњем државном животу јелинском, па зато и остављамо се тог посла.

Али Јелини имају велик — да, највећи и највиши — задатак да изврше према спољашњости, а ту већ сами собом нису довољни. Ако ће да се учини по светој дужности, која је слободним Јелинима у део пала (а без тога слобода Јеладе нема очекивати чврстоће ни постојанства), онда је преко потребно да се потражи на који би се начин снага и моћ умножила. Ми поштујемо племените патриоте јелинске, који се уздају да су сами собом у стању да изврше то велико дело (као н. пр. партаја у клубу „света борба“), али како је у ствари, и како још узети морамо да ће бити, то нам на жалост не допушта да делимо ову лепу мисао: сваки моменат у најновијој историји источнога света показује нам да је таква мисао неумесна. Ми напротив морамо да држимо да без потпуног споразумљења *са слободним народима на југоистоку* Јелини никад не ће доћи до тога, да им се заврши што праведно желе и очекују.

И кад бисмо — затворајући очи пред фактима — хтели да узмемо да је могућно и што је немогућно, опет зато ваља нам се упитати: може ли Јелада, која је положена у средину између три стране старога света, сачувати сама и себе и своју слободу? Историја нам сведочи да јој то није могућно. Од како знамо за Јеладу, знамо и да је имала да савлада многе непријатеље с многих страна. Азија је са свим природна противница Јелади: тројански рат отворио је трагедију, а османско завојевање још је не заврши. Док је у Азији вера и изображеност, обичај и предање друкчије него у Европи, дотле се не ће непријатељству Азије према Европи, а у првом реду према Јелади загатити врело. За ово две и по хиљаде година виђали смо само где се мењаше насилници азијски, али насиље не престајаше; Персијанци су отворили редове силних непријатеља, а ко ће казати који ће бити последњи? Чини нам се да ће борба Европе с Азијом све дотле трајати, докле год цивилизацији обадвеју страна света основне идеје буду различите: а ко може казати кад ће те различитости нестати?

Из Азије ће претити Јелади погибија и онда, кад би се у реци немоћи утопили данашњи непријатељи хришћанске цивилизације.

(Свршиће се).

*) Examen critique de l'ouvrage: „De l'état actuel de la Grece etc.“ par Thiersch, стр. 24.

СРБИЈА.

Процениитељ ђумрука дубравичког Марко Маринковић постављен је за привр. изванр. мл. архивара при главној контроли.

Јавни правозаступник у округу шабачком Драгутин Ж. Петровић постављен је по молби својој за јавног правозаступника у вароши Београду.

„Србске Новине“ јављају да се у државе оне, које су закључиле париску телеграфску конвенцију, а тако и у оне, које су на њу пристале, могу од сад депеше отправљати и на српском језику, само морају бити написане словима латинским.

ПОГЛЕД НА ВАРОШКУ БОЛНИЦУ БЕОГРАДСКУ.

(Продужење.)

Друга и најважнија разлика је у веку болесника. У војну болницу долазе само момци од 20—30 година, а у варошкој било их је прошле године: од по године 1, од једне године 1, преко једне па до 5 година 3, од 5 до 10 година 7, од 10 до 17 година 58, од 17 до 20 година 144, од 20 до 25 година 192, од 25 до 30 година 150, од 30 до 35 година 66, од 35 до 40 година 44, од 40 до 45 година 21, од 45 до 50 година 24, од 50 до 60 година 32, од 60 до 70 година 14, од 70 до 80 година 5, од 80 до 90 година 4, за 100 болесника не зна се којих су година, јер ни општински суд ни полиција нису их назначавали.

Војник чим се тако разболи да постане неспособан за вршење војничке службе, чим дакле падне у какву кроничну болест, за коју се узима да је неизлечљива, буде исписан из војске и оправљен кући, а таких неспособних оправљено је лане 40; али те треба сматрати као да су и умрли, само с том разликом,, што нису умрли у болници но код своје куће. „Даље је још и 36 њих ради поправке здравља пуштено кући, а за те нема нигде извештаја да ли су се после опет вратили, или шта од њих би. По томе и проценат се знаменито мења, јер у војној болници умрло је само њих 22, али оних 40 што су као неспособни кући оправљени и тамо умрли? и колико је од оних 36 што су отпуштени ради поправке здравља умрло? Па ако би се и узело у рачун да су ти сви умрли (т. ј. 22 + 40 + 36 = 98), опет зато проценат би износио тек 4 на сто, а то није ни трећина од процента у варошкој болници. Но у овој се такав поступак не може практицирати. Ту се неизлечљиви болесници немају куд послати, они оду па и опет дођу, и долазе једнако док и не сврше, јер варошка је болница и прибежиште свим богаљима и свим женскима, које би ван брака остале трудне па ту дођу да се породе; при томе болница по заповести веће власти прима и болеснике сумануте, који ту, особито у акутним случајима, или умру или оздраве, док се само сврше све формалности, које су прописане за такве па да се приме у лудницу.

Најбоље ће се пак видети какав је одношај међу варошком и војном болницом, кад се размотре и међу собом сравне болести, које су у њима лечене. У варошку болницу и не долазе никако болести, које народ сматра као „маленкост“ па их преболева на ногама, а напротив већи део војника од њих се обично лечи у болници. По родовима болести овако смо стојали за прошлу годину:

У ВОЈНОЈ БОЛНИЦИ		ЛЕЧЕНО ЈЕ	У ГРАЂАНСКОЈ
22 + 173 = 195	од	катаралне грознице	26
37 + 119 = 156	„	желудачне грознице	17
85 + 335 = 410	„	наступне грознице	38
6 = 6	„	грудница (јектике)	85
1 + 11 = 12	„	врућице	171
24 + 55 = 79	„	запаљења беле џиг.	55
6 + 54 = 60	„	пробади	—
16 + 311 = 327	„	сифилистичких бол.	110
50 = 50	„	сифил. мицине	10
118	„	шуге	7
58	„	убоја	10
49	„	чира	2
18	„	крајника	—
23	„	ухо- и очоболе	2
5 + 38 = 43	од	црвеног ветра	3
28	„	пролива	—
31	„	малих богиња	4
1 + 17 = 18	„	далка	—
—	„	далка с воденом болешћу	38
—	„	сипње	16
—	„	запаљења црева	2
—	„	хрон. бол. у црној џиг.	6
—	„	изнемоглости због старости (марасмуса)	6
—	„	нома и рака	4
—	„	кроничне костоболе	27
1	„	капље	7
—	„	злоупотребе пића	3
2	„	душевних болести	8

А још даље се види разлика кад наведемо од чега су у војној болници умрли оних 22 а од чега у грађанској оних 105:

У ВОЈНОЈ		УМРЛО ЈЕ	У ВАРОШКОЈ
8	од	запаљења беле џигерице	12
2	„	грудница (јектике)	30
2	„	врућице	18
2	„	малих богиња	—
1	„	запаљења мозга	1
1	„	потреса	1
1	„	венућа мождине	—
—	„	сипње	4
—	„	органског недостатка у срцу	1
—	„	срдоболе	1
—	„	далка с воденом болешћу	9
—	„	болести у црној џигерици	6
—	„	изнемоглости од старости	3
—	„	пијанства	3
—	„	номе	1
—	„	рака у материци	1
—	„	уремије	1
1	„	запаљења црева и опоне	4
—	„	хидроварије	1
—	„	капље	3
—	„	запаљења мождине	1
—	„	маније	2

(Свршиће се.)

АДРЕСА ХРВАТСКОГ САБОРА.

(Продужење.)

Ваше је Величанство, проникнув мудрим духом унутрашњи строј и посланство поверене себи државе и народа изјавило своје осведочење: да напредак и развитак моћи ове државе не само не пречи органичкога, природи сходнога развитка и јачања појединих њезиних саставних удова, него шта више, да без ових напредак и развитак моћи царевине није ни могућан, и да јој управо то има бити најчвршћа и најсилнија потпора. Будући пак да органички и природи сходан развитак и јачање преверне своме краљу тројне краљевине зависи понајпре од њезине земљишне и државне целовитости, пуним се правом поуздано надамо, да ће В. В-ство према наведеним начелима учинити наредбе, како да се што пре поврати тројној краљевини земљишна и државна целокупност.

Ми се можемо томе тим више надати, што држимо: да уређење скупне монархије, уз које је В. В-ство и само прионуло, па у том узвишеном послу у помоћ позвало патриотство својих народа, не може бити трајашно ни спасоносно, ако не буде основано на једнакој правди за све народе и све краљевине и земље у царевини.

У том би погледу В. В-ство задатој краљевској речи, а жељи овога сабора задовољило, да већ сада уклони оне запреке, које су до сада биле на путу сједињењу Далмације, па сходне наредбе учини, како да сабор далматински што пре овамо пошаље своје заступнике, да се обостраним споразумљењем дело сједињења изврши.

У ту цел, ако се В. В-ство одазове нашој смерној и праведној жељи, те учини сходне наредбе, да се за прелазно доба граница у законодавству и управи сједини с матером земљом, приправни смо пустити се у законодавни договор.

(Ова точка је у оној адреси, што је оправљена као глас мањине, изражена овако: „У погледу граничарског смо питања изјавили, да се војнички устав у хрватској и славонској граници не може оправдати ни с точке уставнога уређења монархије, ни с точке садашњости и будућности наше домовине, и да би се по строгом праву морало у граници с места укинути изузетно стање фактично. Но ако

се В. В-ство милостиво одзове нашој смерној, али праведној жељи, па учини сходне наредбе, да већ једном нестане стогодишње саборске тегобе у смотрењу граничарског питања, и ако тога ради одреди, да се за прелазно доба граница у законодавству, управи и судству сједини с матером земљом: приправни смо пустити се у законодавски договор, и пре него што се састави крунидбена диплома, споразумети се о томе: како да се обзири на садашњу снагу обране царства, и на одношаје, који су се из граничарског устава течајем времена развили, у сагласност доведу са захтевањима нашега државног права и с условима нашега народнога и политичкога развитка.")

Ваше Величанство! Тројна се краљевина поуздано нада, да ће мудрост В.В-ства управо на корист скупне монархије задовољити овим захтевањима нашим, од којих то зависи, да се укине досадашњи полутански положај тројне краљевине, и да она, као земља и народ, самим собом омеђашен и који политички стоји, унапреди свој сопствен језик и земљишне границе, постигне јемство за потоњи свој опстанак и развитак. Али с друге се стране може В. В-ство ослонити на политичку зрелост народа тројне краљевине, који ради своје користи жели, да В. В-ство буде господар јаке државе, угледне и важне у већу својих европских дружица. С тога признајемо и подупиремо услове потребне да се сачува и учврсти јединство монархије, основано на прагматичкој санкцији и на историјском развитку државне свезе различитих краљевина и земаља, и да се сачува њезин положај као велике силе.

Ми знамо, да су краљевине и земље, подложне жезлу В. В-ства, здружене међу собом не само посвећеном особом заједничкога владара, него и узом највиших државних интереса, који се једнако тичу свеколиких земаља монархије, који су се течајем времена фактично развили из њихове нераздељиве и нераздруживе свезе, основане на прагматичкој санкцији.

Признајући ми то у начелу, прихватисмо тим и прихватамо главну мисао В. В-ства изражену у октобарској дипломи, да се на име положај монархије као велике силе има зајемчити таквим институцијама и таквим стањем правним, које једнако одговара историјској свести правној и разликости што постоје међу краљевинама и земљама царевине као и захтевањима њихове нераздељиве и нераздруживе свезе.

Но Ваше ће нам Величанство допустити ову препокорну примедбу, да у октобарској дипломи, особито пак у њезином зло удешеном развитку, у фебруарском патенту, није назначена ни једино могућна, ни управо згодна форма, у којој би се могли и имали расправљати највиши послови државни, који се једнако тичу свих краљевина и земаља монархије. А В. је В-ство благоволело мудро изјавити у прогласу од 8. Септ. пр. год., да се форми за вољу нема жртвовати суштина, па је зато установљење ове форме оставило слободном споразумљењу између круне и народа. Пошто пак на радост нашу и свих народа све краљевине и земље монархије уживају уставна права, то држимо: да је сходно, јербо сад могућно, да се државни свима краљевинама и земљама скупни послови расправљају заједнички и уставно, а да не ће бити тешко наћи такву форму заједничкога уставнога расправљања, које одговара добро схваћеној користи и монархије и њезиних краљевина и земаља. (Свршиће се.)

ПОГЛЕД ПО СВЕТУ.

Као што наговестисмо у прошастом листу, доњи је дом угарскога сабора 8. ов. мес. завршио главну дебату о адреси, пошто се још више њих беседника дало чути. 7. ов. мес. гроф Стеван Кеглевић у начелу се изразио за предложену адресу задржавши да поправке неке предложи при понаособној дебати. Законе, којима није време, укинути, то — рече — није никаква жртва. Законодавство је средство к цели умнога и материјалног узлета. Похваливши садашњу владу искаше да јој се поклони поверење. Коломан Тиса такође се изрази за адресу, премда би желио да је оштрије написана. Државницима угарским дужност је да владаоца обавесте, а не да проглашују да се најважнији закони угарски не могу да изврше. После њега говораху Карло Сас, гроф Бела Сечињија, и Алоизије Влад; овај се последњи изражаваше за федерализам, и хоће да се монархија подели у три главне групе. Добрански је противан начелу парламентарне владе и хоће муниципије; прешавши на питање народности, примећава против оног израза у адреси, где се спомиње „мађарски народ". „Ствар — рече — изгледа, као да адреса излази од речи у престолној беседи, па као што ова говори народу мађарском, тако се и она може сматрати као да је само од народа мађарског. (Буран покрет.) Поштовани доме! то немађарске народе у Угарској, који се, барем неки између њих, у повластицама својим вавек називљу народом, у толико већма вређа, што је у савршеном противословљу и с нашим законима. Поштованом је дому познато, да то сведочи и наш трипартит, јер у §-фу 4. другога дела помиње разлику између „populus" (народ) и „plebs" (пук); а даље у §-фу 25. трећега дела напомињући разлику језика или шта више земаљских житеља поред Мађара наводи и Јазиге и Кумане, Немце и Сасе (germani et saxones), Чехе и Словаке (bohemi et slavi), Румуне (valahi) и Русе (rutheni), а на послетку још и Србе (rasciani sive serviani et bulgari). Они су ту наведени као што и дан данашњи гомилама живе у земљи једно до друго, и у тим су параграфима признати као народи (nationes). Поштованом је дому познато да и доцнији наши закони признају народе. Много би било кад бих се хтео позивати на безбројне законе, који о томе говоре. С тога ћу се усудити да само неке наведем: најпре „чланак пре крунисања" (articulus antecoronationalis) 1608 : 13, у ком су употребљене речи: „absque respectu nationum" (без обзира на народе); за тим закон 44 : 1609, који такође каже: „absque ullo religionis vel nationis discrimine" (без сваке разлике по вери или народу), и закон од 1608, који каже: „quam concives respectivarum nationum" (као суграђани дотичних народа); на послетку још имамо закон од 1608, који мимо то прави разлику и у томе, да осим Мађара има и других покорених и земљи придодатих народа: „nationes subjectae et adnexae." А кад је тако, кад су ово прописи наших, као што мислим, не фалишних закона, то време не би било да се баш сада не мари за народе у земљи нашој. Ја не ћу да предлажем на који начин да се учини ова измена, но само желим да би сте употребили друге изразе, који се и до сад употребљаваше;; да на место: „мађарски народ" ставите: „заступници земље", „народи у земљи нашој", или друго што подобно, које се, као што рекох, и до сад употребљавало, а никога не вређа." Иза Добранскога говорише још тројица. 8. ов. мес. гроф Јулије Андрашија разлагаше историјски у чему је Аустрији положај велике силе, доказујући да је Аустрија вавек била немоћна кад год покушаваше да царство централише. Аустрија не одговара свом позиву, ако не мотри на интересе угарске. Заједнички се послови могу решити уставом, који одговара интересима обадвеју страна царства; буде ли се и даље ишло за централизацијом, онда од поравнања нема ништа. За тим Сапланчај говораше да ваља извршити законе, кад су већ признати; Милутиновић говораше о народностима, којега беседу напред смо саопштили. Иза њега изјаснише се још четворица, и онда устане Деак па рече: „Што сам год чуо говорити, ништа ме није потресло у мом осведочењу; у начелу слабо је шта казано, а више што управо спада к понаособној дебати, као н. пр. оно, што рече Бартал о заједничким пословима. Ту је с опредељавањем заједничких послова далеко одступљено од октобарске дипломе, а ово се подудара и с мојим схватањем." Остављајући остало понаособној дебати изјави да се предложена адреса потпуно слаже с његовим осведочењем, а државници, који држе да ова адреса смеће поравнање, ти или не ће поравнања, или би хтели такво, које земља не може примити. Овим се главна дебата заврши па одмах започе понаособна, и без велике препирке приме се 14 првих точака. На неколиким местима предлагане су неке измене, али ни једна није одобрена.

У горњем се дому, као што споменусмо у прошастом листу, 10. ов. м. започела главна дебата о адреси, коју ће он да пошље владаоцу од своје стране. У главноме та се слабо шта разликује од оне дома доњег. Држећи се у току свом верно престолне беседе, поздравља ову као сјајан доказ, да њег. в-ство хоће да усрећи земљу па захваљује што је краљ лично дошавши предузео сам да оживи поверење. Захвална осећања добијају нову потпору у осведочењу, да ће се тиме што је прагматичка санкција узета за точку с које да се поступа и што је усвојена законита основа, учинити да се по свим струкама јавнога живота опет заведе законито стање. Поред захвалности што је признаната територска целокупност, изражава се надање, да ће њег. в-ство учинити да на овом сабору буду заступљене и оне стране, које још нису сазване. Уз захвалност што су Хрватска и Ердељ сазвани обећава се правична погодба, која ће све стране успокојити. Закључења хрватског сабора уважиће се у духу помирљиве правичности. Жали се што о Далмацији није ништа споменуто. У смотрењу заједничких послова нада се горњи дом да ће се тегобе, што на путу стоје, у толико поузданије савладати, што је с једне стране признато, да није од случаја дошло што су земље и провинције њег. в-ства у заједници те састављају моћно државно тело, него су то донеле преке потребе појединих удова, сродственост узајмичних интереса и мирољубиво одржање и спасоносно развијање европских одношаја. С друге стране горњи се дом узда, да ни остале земље и провинције не ће губити из вида, да је њиховој политичкој екзистенцији и уставној слободи најјача потпора у томе да се Угарска законито задовољи. Дом жели живо, да се царство њег. в-ства одржи и утврди у смислу прагматичке санкције, да му се сачува и увелича положај моћности, да се уставно положење осталих земаља и провинција учврсти и развије. Адреса изјављује да је дом готов уважити заједничке одношаје, а такође и послове заједничке, који отуда проистичу, па у своје време с доњим ће домом поднети предлоге, који би и Угарској сачували самосталност и одговарали условима живота монархије. Одбацујући октобарску диплому и фебруарски патенат, изјављује се захвалност што су признати закони од 1848, а фактично извршење њихово не ће још за дуго моћи да изостане. Горњи дом изјашњује се да је готов да међу границама свога законитог положаја ради да се ти закони прегледају па с једне стране да се покаже како су безопасни а с друге да се промене у колико је нужно. На послетку моли да се што скорије постави одговорно министарство, које би завело муниципије, а у једно и да се изда амнестија као претеча жељеног крунисања.

Хрватска депутација приспела је с адресом у Будим 8. ов м. у вече. На дворишту гвозденог пута дочекали су је неколики одличнији чланови угарског сабора. Адресу је предала краљу 10. ов. м. Министри аустријски, који су тамо стигли 8. ов. м., још тај исти дан световали су се с угарским државницима шта да се одговори на ту адресу. Сутра дан је био министарски савет под председавањем краљевим, који ће се неколико дана продужавати, а у њему ће се, као што „Идек Тануја" пише, предузимати сва питања и унутрашња и спољашња, која су на дневном реду. Опет се говори да ће гроф Белкридија изаћи из министарства па на његово место доћи гроф Голуховски; за сад пак Голуховски је одређен да буде министар без портфеља.

Загребачки сабор још се занима новим законом о изборном реду. 8. ов. м. дао је вирилни глас велможама, који имају за то потребних својства; у напредак ће провинцијал имати на сабору 55 заступника а војна граница 23. На предлог туропољског жупана закључено је представком умолити њег. в-ство да обустави наређену у Хрватској и Славонији рекрутацију, док сабор не одреди како се има с њом поступати. Владици Штросмајеру, који се сад у Загребу бави, донео је Сундечић са Цетиња крст црногорски, којим га је кнез Никола одликовао. Граничарски заступници по добивеном из Будима налогу разишли су се кући.

У Бечу је јављено да ће од стране Пруске доћи нота, којом се иште да се у полабским војводствима заведе персонална унија, која и онако већ фактички постоји, а ова се сматра само као прелаз к унији реалној. Но Аустрија ће, као што „Келн. Цтг." пише, покушати да то осујети, па ће Француској учинити концесије, само да Наполеон предложи да се ствар војводства преда европској конференцији да је она реши. Официозни пруски листови врло раздражено пишу против Аустрије. У Паризу се пак, као што пише „Ендепанданс", много занимају овом аустријско-пруском распром, али ни мало нису немирни. Решили су се да остану неутрални, ма страна која и покушала да на силу преобрази карту европску, па и тад ће се задовољити да позову европске силе да се умешају, а ако то не помогне, онда ће протестовати а више ништа. Дотле Француска не ће потпомагати ничије тражење, али ће наставити да у ствари војводства и даље морално подржава гледиште аустријско.

По различитим листовима разносе се гласови да Русија скупља знамениту војску на аустријској граници, којом мисле да хоће да потпомогне што Пру-

ска тражи од Аустрије у смотрењу полабских војводства. „Остд. Пост“ донео је неке такве гласове, које читаво узнемирише свет. Према тим гласовима изјављује „Ген. К-цију“ да се не само руска војска не скупља на граници, но шта више и да се оно што је на граници има повлачи у унутрашњост. „Вандерер“ пак има из Берлина депешу, која као да ће „Ген. К-ција“ да утера у лаж, јер у тој се депеши јавља, да је ових дана отишло у Бесарабију а одатле у Одесу шест пруских официра од генерал-штаба, који ће се придружити свити главног губернатора, генерала Кацебуа, који ће скорим поћи на пут а не зна се куд.

У Пруској је размирица међу владом и скупштином дошла већ до крајности. Државни је министар гроф Бизмарк послао председнику скупштине Грабову писмо, у коме проглашује да је све против устава, што је скупштина закључила о Лауенбургу, о решењу врховнога суда у смотрењу онога што народни заступници говоре на скупштини, и о заступничкој светковини у Келну, па зато се не прима по председнику врања. У следству овога различите фракције заступничког дома састајале су се да се договоре шта би сад скупштина имала предузети. 8. ов. мес. скупштина је закључила да се узму у комисију по три члана од партаје напредњачке и леве средсреде, па комисија та да предложи шта да се учини због овога писма. У комисији је предложено да скупштина прекине све послове, неки би опет хтели да се просто пређе на дневни ред; последње ово примљено је и под 9. ов. м. скупштини предложено. „Нордд. Алг. Цтг.“ говорећи о поменутом писму вели: „Кад влада у наведеним случајима каже изреком да је повређен устав, то јој отуда произлази задатак, да сачува устав од даљих повреда, и да на одговор узме све, који би таково што скривили.“

7. ов. мес. у Берну је отворена швајцарска савезна скупштина. Председник народнога збора изводи из онога, што је одбачено преиначење устава, науку, да спољашњим само поводом и ради боље удобности не сме се никад дирати у највећи закон земаљски нити се он мењати. Успешни преображаји уставних државних основа могу произаћи само из унутрашњих потреба, из унутрашњег нагона и из народне свести. Не види да у покрету због преиначавања, у тежењу за светим средствима против погрешака законодавства има какве опасности, па се узда у здраво грађанско чуство швајцарског народа да ће пронаћи прави пут и погодити праву мету.

На народној скупштини италијанској 6. ов. м. предлагаше Рикосалија да се прекине финанцијска и политичка дебата па одмах приступи к претресању појединих чланака у закону за привремени буџет. Министри се противише томе, изјавивши да је дебата изашла на такву точку, да министарство мора да се одбрани од онога, што се нађ виче. Министарство хоће да сазна шта мисли скупштина. На то Рикасолија узме свој предлог натраг. Биксио тражаше да се скупштина извести како је то било те се италијанске и аустријске убојне лађе поздрављаше узајмице не давно у Поли. За тим говораше о марини и војсци. 7. ов. м. закључено је с малом већином да се предузму испитати финанцијски предлози, чега ради по предлогу Ланцину састављена је комисија од 15 чланова. Међу тим дебата о буџету још је трајала. У Флоренцији је отворена уписанија драговољних прилога за измирење државног дуга.

Из Рима стижу гласови, да се колегија кардиналска у знатној већини својој изразила да папи ваља отићи из Рима чим се удале Французи, а до сад је једнако таквој мисли била противна.

Цар је Наполеон депутацији, што му предаде сенатску адресу, одговорио овако: „Адреса сенатова речито разјашњава моју престолну беседу; она развија све оно, што сам ја тек само наговестио; она изјављује све оно, што сам хтео да се разуме. Тражите као и ја да се стално, али разумно и напредно развију наше установе, да се већини народа побољша срећа, неповређено да се сачува народно достојанство и народна част; та сагласност је снага; умни и физички свет покорава се свеопштим законима, који се прекорачити не могу а да се не изроди погибија. Крунисање зграде не ускорава се свакидашњим потресањем њезиног темеља: моја влада не стоји, она корача напред и хоће напред да корача, али на темељу тврдом, који је у стању да поднесе моћ и слободу. Дај да напредак призивљемо у помоћ у свима видовима његовим, али градимо прилежно велику пирамиду, којој је свеопште право гласа темељ, а цивилизаторски дух Француске вршак. Живо су ме тронула осећања што су тако прекрасно изражена у вашој адреси, та су осећања достојна првога државног тела, бодрог чувара и устава и оних начела што их он основа.“ У законодавном телу прочитана је адреса 7. ов. м. У њој се одобравају мирољубиве мислу престолне беседе, и у смотрењу Рима каже: „Септембарски уговор, ако се лојално изврши, биће нова залога световној власти папиној, а та да се одржи неопходно је потребно ради тога, да папа не зависи ни од кога вршећи своју духовну власт.“ У смотрењу Мехике адреса је задовољна што се експедиција примиче свом крају. Ова експедиција на ново показује како је Француска некористољубива. Народу американском, који одавно зна како је наша политика лојална, не може бити зазорно што је у Мехици наша војска. Одазивање њено подчинити чему другоме а не томе што ми тако хоћемо, значи нападати на наша права и на нашу част. „Ово и једно и друго под вашом је, господару, заштитом, а законодавно тело зна да ћете ви брижљиво над тим бдити, као што приличи Француској и вашем имену.“ Домаће ствари описане су као и у престолној беседи.

Енглески је парламенат 7. ов. м. и у доњем и у горњем дому одобрио једногласно, да влада сме под своју власт узети све телеграфе у Ирској. Ваља знати да су у енглеским земљама телеграфи у приватним рукама, па кад их сад влада узима под своју власт, онда је и то знак да у Ирској ствари стоје неповољно.

О НАРОДНОЈ ПРОСВЕТИ У ДЕВЕТНАЕСТОМ ВЕКУ.

II.

О УТИЦАЈУ ДРЖАВЕ НА НАРОДНО ОБУЧАВАЊЕ. ЕНГЛЕСКА И НАСЕЉА ЊЕНА.

(Продужење.)

Питање о религиозном обучавању у школама разрешено је овде такође на начин који заслужује да се спомене, јер то је средина између ирске и американске системе. То није са свим радикална секуларизација као у сједињеним државама, а поред свега тога слобода се савести поштује најјаче. Ни у каквој школи нису деца обвезана да читају или да слушају где се чита ма из какве религиозне књиге, или да извршују какве му драго верозаконске обреде, ако им на то родитељи не пристану. Само изван часова школских може учитељ својим ђацима, који то хоће, предавати религиозну науку; но и ако му је забрањено, и ако мора да избегава говорити о догмама какве нарочите секте, опет зато обвезан је да улива својим ученицима опште основе морала и природне религије. Не ће бити излишно да наведемо овде, у смотрењу важног овог предмета, саме изразе, којима се послужио највиши савет јавне просвете: „Система, која је усвојена у Ирској, треба да буде образац горњој Канади. Тамо као што се изражава одбор ирског народног васпитања, учитељи се труде да улију у душе младим ученицима убеђење како је религија сваком човеку нужна; живо се настајава да се изобрази морално осећање, да сваки осети љубав к Богу, да се узвиси осећање искрене побожности, не говорећи никада о разликама које постоје између разних религиозних општина. И код нас требало би учитељи да раде то исто. Здрушивши пример с науком, њихов идеал треба да буде побожност, правда, света љубав к истини. Она треба да узбуди патриотизам, оданост к човечанству, општу благонаклоност. Они не треба да за ораве да је трезвеност, делателност, умереност, целомудреност и уздржљивост — да су то добродетељи, које су тако исто нужне да се сачува слобода народима, као што су украс друштвеног живота. Најпосле колико је разум њихових ђака кадар да појми, они треба да им кажу и да их науче какво је опредељење човека и какве обвезаности из тога произлазе, те тако да спреме потоњу им срећу подхрањујући њихове добре склоности а уливајући им одвратност од сваке врсте моралног зла.“ Ова система, узета из закона у Масакузетима, показује се врло добра. Поверити световном учитељу преданање моралних и религиозних истина, до којих се човек може узвисити само снагом разума, а оставити свештенику догме, које почивају на откривању, то је система, која је усвојена да се подјемчи с једне стране независност државе а с друге поштовање слободе и савести.

Парламенат канадски и школски окрузи нису се устезали од трошкова, који су за распрострањење просвете били нужни. Док се у години 1820 трошило на основне школе само 102.619 фунти стерлинга, издавало се на исту цел у 1856 години 194.420, за мање од шест година сума је двојином порасла. Издатци овога реда скоро су равни били онима, које су сједињене државе подносиле. Долазило је од прилике 5 франака на главу за популацију која није била већа од 958.285 душа. Појмивши и како је важно да се добри учитељи образују, законодавна власт одреди 25.000 фунти стерлинга да се оснује у Торонту педагогичка школа, коју ризумни губернатор канадски, лорд Елцин, отвори свечано, на опште задовољство, 24. Новембра 1852. У години 1856 број учитеља попе се на 2622, годишња плата била им је између 1500 и 8000 франака; број учитељки био је 1067 а њихова плата између 1250 и 3000 франака. Ђака је било у основним школама свега 251.145, између којих 113.725 девојака, а то је толико колико један ђак на 7 житеља. Од 1857 године успеси су били врло брзи, а тако се исто и обучавање здраво дотерало ревношћу и добрим примерима учитеља, који су изашли из педагогичке школе у Торонту. (Продужиће се.)

НАЈНОВИЈА ПОШТА.

„Н. Сл. Преса“ потврђује да Аустрија зло стоји у спољашњости; па због тога мора настати да се час пре измири с Угарском. Из дебате о адреси види се јасно шта Угарска најмање иште; но за даља договарања није довољно само министарство, већ ваља сазвати и ужи државни сабор. 8. ов. м. на италијанској скупштини предложише Франчинија и де-Бонија да се изда позив на народ па гледају Млеци што скорије ослободити. Министар марине разјасни како оно беше што су се италијанске и аустријске лађе поздрављале. Адмирал није имао никаквих настављења, па је аустријску заставу поздравио што су се аустријске поморске власти више пута показале услужне италијанској ескадри. Из Лондона је отишло у Ирску 200 полицајних чиновника пратећи гарду. У Лимерику и Дублину опет је више њих позатворано. Сметнут је главни један чиновник лондонске апсане, у којој су затворени фенијански осуђеници. И у Вулвичу дигли су се фенијански немири због изаслане војске. Француски посланик у Уашингтону јавио је Сјуарду да је цар Наполеон наредио да се врати војска из Мехике. Перуанска је скопчала савез с Чилом, Шпанија објавила рат и у Чилу послала флоту да се започну непријатељства.

Курс. # ц. 4 фор. 90 н., СРЕБРО 2%.

ОГЛАСИ.

Стецишта. 21. Фебр. на суду окр. шаб. над имањем пок. Глише Исајиловића, бив. телеграфисте из Шапца; — 23. Фебр. на суду окр. рудн. над масом пок. Станиш Мајићевића из Горњ. Гаревнице, — и над масом пок. Јовице Мијатовића из Бољковаца; — 25. Фебр. на суду окр. пож. над масом пок. Адама Јанковића из Р кове Баре.

Продаје. 21. Фебр. у Београду кућа пок. Димитрија Живковића; — 25. Фебр. у Јаребицама добра Јевте Марковића.

ПРЕПОРУКА.

Потписани имам част објавити поштованој публици, да сам сходно претечној мојој обзнани приспео амо и са станом се налазим у гостионици код „српске круне“ бр. 3., где ћу се бавити до петка 18. ов. мес.

Препоручујући се својим (п. н.) муштријама и осталој публици за многобројне наруџбине, уверавам да ћу свакога послужити не само лепим и јаким штофовима, по и лепим и најновијим кројем и радом, па тако се постарати да у пуној мери заслужим и сачувам поверење, које ми је до сад поклањано.

У Београду 12. Фебруара 1866.

С поштовањем

ФЛОРИЈАН ДВОРИНКОВИЋ,

(1—2) кројач из Беча.

Издаје и уређује Милош Поповић.

У државној штампарији.